

tanítani. A közgazdaságtan keretében pedig iparjogot is tanuljanak a növendékek.

Sok megoldásra váró kérdés van még függőben; pl. a segédek nevelése és oktatása. A mesterek részére létesültek már az ország különböző városaiban továbbképző vándor szaktanfolyamok, de a segédek továbbképzéséről, neveléséről még rendeletek nem intézkednek. (iparos-segédek továbbképző tanfolyama, munkás gimnáziumok stb.)

Bízunk azonban abban, hogy rövidesen megjelennek a már említett bajokon segítő rendeletek. Szabályozva lesz az iskolai előképzettség, az iskola által kiállított bizonyítványnak érvénye lesz a segédi vizsgánál és nem lesz egész éven át vándorlás az iparostanonciskolában. Ezek az újítások is nagyban hozzájárulnak majd ahhoz, hogy a magyar iparos nemzedék biztos alapokon építse fel jövőjét, s megbecsülést, tekintélyt szerezzen majd magának a társadalomban.

Babiczy Ede.

A kereskedelmi iskolák az 1935—1936. iskolai évben.

Ötven iskolai értesítő fekszik előttünk, az ötven kereskedelmi iskola igazgatójának előző évről szóló jelentésével, amelyek megismertetnek bennünket ennek az iskolafajnak általános műveltségét és szakképzést célzó munkájával s egyben az iskola gondjaival is, amelyek az elvégzendő munka akadályaira vonatkoznak. Kitérnek ezen akadályok elhárításának néhány módjára is, jól tudva, hogy ezek leküzdése tesz bármely iskolát is képessé arra, hogy az oktató-nevelő munka ideálját: a *harmónikusan kifejlődött, kellő szellemi és testi készséggel rendelkező, szilárdjellemtű ember-típust kitermelje.*

Az alábbiakban az eredményes munkát akadályozó tényezőkre leszünk figyelemmel s azért a következő kérdésekre igyekszünk az igazgatói jelentések nyomán feleletet adni:

1. Milyen tényezők hatnak bénítólag a nevelés munkájára s hogyan lehetne azokat leküzdöni?

2. Mi minden áll az eredményes oktatás útjában s hogyan lehetne azokat megszüntetni?

Az első kérdést illetőleg vizsgálnunk kell: a) a mai gazdasági helyzetet, b) az iskolában észlelhető, más külső hatásokat; a másodikat illetőleg: a) az arravalóság hiányát, b) az előképzettség elégtelenségét és a túlterhelést, c) a jövő elhelyezkedés reménytelenségét.

1. a) Régen a szülői ház végezte a nevelés munkájának nagyobb részét, az iskola a társadalom szemében elsősorban az oktatás eszköze volt, de ma az a fel fogás, hogy az iskolai munka első feladata az erkölcsi jellem kialakítása, mint amely a nemzet boldogulásának az alapja. Ennek szüksége benne van a vezető pedagógiai körök munkaprogramjában is, mert mindenki tudja, hogy az erkölcsileg értékes ember, még ha kevesebb ismerettel rendelkezik is, akkor is meg fog felelni a rábízott munkakörben, míg a megbízhatatlan akkor se, ha nagyon sok ismeret birtokában van.

A rendeletek, utasítások, szabályzatok mind ebben a szellemben készülnek s az iskolák igazgatói külön fejezetet szentelnek jelentéseikben a *vallásrökölcsi nevelésnek* és egy részük felsorolja egyben az ilyenirányú nevelés akadályait is. Nem vitáznak már azon, hogy ez az iskolafaj általános műveltséget adjon-e, vagy tisztára szakképzést (egy helyen történik ilyenirányú utalás. Pécs.), mert hiszen tudják, hogy mind a kettőt adnia kell, hanem arról olvasunk a vezetők beszámolóiban, hogy milyen erőkölcsi rombolást visz véghez forrongó eszmékkel tele korunk a fejlődő ifjúság lelkében s tanácsokat arra vonatkozólag, hogy hogyan lehetne a növendékeket a káros hatásoktól megóvni.

A legnagyobb akadály szomorú gazdasági helyzetünkben keresendő, amely igen alacsony színvonalon tartja a társadalom jó részét. Erre a gazdasági romlásra valamennyi értesítő utal s azok egy része a segítség módozataira is kitér. „A viszonyoknak a gazdasági válsággal kapcsolatos rosszabbodása — írja az egri igazgató — a tanulók egy részénél elég szembetűnően mutatkozik“. A zalaegerszegi szerint olyan nagy a nélkülözés, hogy a tanulók arcán ritka a mosoly, kevés az öröm . . . A kaposvári igazgató pedig, aki statisztikát készített a tanulók szociális viszonyairól, ilyen elszomorító képet rajzol róluk: „ . . . ruházatuk kopott, hiányos, étkezésük fogyatékos, tartalmatlan s lakásviszonyaik sem felelnek meg a követelményeknek“, úgyannnyira, hogy „ . . . ezek a körülmények testi, lelki fejlődésüket s tanulmányi előmenetelüket is károsan befolyásolják“. Ugyanezt a megállapítást találjuk egy másik helyen (Budapest, V. ker.) is: „A tanulók saját hibájukon kívülálló okokból nem tudják képességeiket kifejteni“. A szülőket a lerongyolt gazdasági élet ezer baja sújtja s a gondokkal küzdő családapa ugyanakkor, amikor a kenyér után szalad, kénytelen gyermeke gondozását elhanyagolni, pedig ő lenne elsősorban a tapasztalatlan ifjú erőkölcsi életének az őre (u. o.). A debreceni igazgató is a lazább fegyelmi magatartást a szülők szociális helyzetének tulajdonítja.

Ez a pár adat az érem egyik oldalát mutatja, a másik, amely szintén igen szomorú, ugyancsak a mai gazdasági helyzetben leli magyarázatát. A gyermek a szülői házban sok gyarlóságot lát: civódást, veszekedést — s ezek rossz hatását az iskola nem tudja ellensúlyozni (Budapest, II. ker.). Még ennél is rosszabb az, hogy a szülő gyermekét a fokozottabb elfoglaltság következtében, de sokszor könnyelműségéből is, teljesen az iskolára hagyja; nem törődik azzal sem, hogy gyermeke az iskolán kívül hol, merre jár. Ez közben kétes értékű szórakozások után szabad s a mozi, színház szenzációt hajhászó darabjainak romboló hatása alá kerül (Baja) és barátkozni kezd olyan emberekkel, akik az ifjú lélek ellenálló képességét lerombolják s következnek az eltűnések, öngyilkosságok (Budapest, VI. ker.), miután előzőleg eldobta magától etikai értékeit s a fertő útjára került. Sajnos mindezekre akadt példa az elmúlt tanítási évben. Mikor aztán a komoly baj megvan, a szülők is jelentkeznek, hogy szemrehányást tegyenek az iskolának, pedig az iskola minden erővel törekszik arra, hogy a dolgok idáig ne fajuljanak, de a szülők segítsége itt nélkülözhetetlen.

Azt ajánlják az igazgatók a fiatalság szomorú trianoni élete-folyásának megváltoztatására, hogy vértesse fel őket az iskola a küzdelemre, neveljen a jelen viszonyokhoz alkalmazkodni tudó embereket. Az ugyanis ma nem elég, hogy ha az ifjú mint jó levelező, ügyes könyvelő, mint mindenben járatos bankhivatalnok kerül ki az iskolából, hanem ezeken kívül az iskolának olyan embereket kell formálnia, akik a munka értékét nem csak egy fényesen berendezett irodában tudják elképzelni (Budapest, II. ker.), hanem az iskolában szerzett ismereteiket mindenhol, minden alkalommal fel tudják nemzetük javára használni.

A jó vezetés, irányítás türelmet és áldozatos munkát kíván, az a kérdés, hogy hol találja meg a tanár az ilyen arányú nevelői munka kifejtéséhez, hisz tőle is másirányú fokozott munkát kíván a mai élet; túl van terhelve elég terjedelmes és nehéz tanítási anyag elvégzésével s így minden rendelkezésére álló idejét erre és önképzésre kell fordítania. A középiskoláknál már meg van oldva a kérdés s erre hivatkozva a kereskedelmi iskolákra vonatkozólag is megtaláljuk a jelentésekben a javaslatot. Azt mondja a Kereskedelmi Akadémia igazgatója, hogy mivel a szülők a mai viszonyok között a tanácsadói szerepet nagy elfoglaltságuk miatt nem igen tudják betölteni — pótolni kell azt az osztályfőnöki órák beállításával. Mellékeli egy ilyen óra tervét egész évre kidolgozva s bejelenti, hogy ezeket az órákat az elkövetkező tanévben próbaképpen felsőkereskedelmi iskolájánál megkezdi. A veszprémi iskola igazgatója is szükségesnek mondja az ilyen órák bevezetését.

Az igazgatók nagyobb része a szülőket igyekszik közönyösségükből felrázni s a nevelésre vonatkozó jó tanácsokkal ellátni. Arra kell törekedni, — mondják — hogy a káros hajlamok a gyermekben ki ne fejlődjenek s azért a szülő ne teljesítse gyermeke minden vágyát, hanem nevelje lemondásra. Ne palástolja azt, ha a gyermek az iskola szabályait nem tartja meg (Budapest, Lónyai-u.). Ez vonatkozik különösen a mulasztások igazolására: nemcsak betegség miatt mulasztanak a tanulók, hanem iskolakerülésből is és a szülők fedezik gyermekeiket, igazolják a kellelőleg meg nem okolt mulasztást s így azok büntérsául szegődnek. (Budapest, VII. ker.) Ezt jelenti a veszprémi igazgató itt következő kifakadása is: „... a szülők dédelgető szeretete, erélytelensége és hibákat palástoló magatartása, gyakran igen nehéz helyzetbe hozza a tanári testületet.“

Anyagi leromlásunknak egy másik igen szomorú jelensége is van az iskolákkal kapcsolatban: a *vonatosok vagy bejárók* intézménye. Ez volt az iskola életére, rendjére az erkölcsi nevelés szempontjából eddig a legveszedelmesebb s talán még ma is az. Alig van az országnak iskolája, amelynek igazgatója e miatt ne panaszkodna s ne igyekezne a helyzeten valahogyan segíteni. A miniszteri rendelet értelmében az iskola csak teljesen kifogástalan viseletű tanulónak engedi meg a vonaton való bejárást. A szolnoki, egri, székesfehérvári, nyíregyházi iskolák pedig úgy vélték a kérdést legjobban elintézhetni, hogy növendékeiket az állomásra csak közvetlen a vonat indulása előtt engedik kimenni, addig pedig az iskola egyik termében tanári felügyelet mellett a következő napi feladataikat készítik el. A sátorlajújhelyi és kaposvári a kérdést még csak részben oldotta meg (az utóbbinál a felügyeletet a Kath. Háziasszonyok Szövetsége látja el). Az egész vonatos kérdésre vonatkozólag a jelentésekből azt lehet megállapítani, hogy az iskolák legszívesebben nem adnák meg az engedélyt a vonaton való bejáráshoz, de jelenleg egyebet nem tehetnek, minthogy addig is, amíg a viszonyok javulnak s az egész dolog magától meg nem szűnik, a tanárok és jobb tanulók még intenzívebb bevonásával szigorítják a felügyeletet.

b.) A vallás-erkölcsi nevelés eredményeit az iskolán kívülálló tényezők igyekeznek lerombolni. Erre vonatkozólag főleg a fővárosi iskolák jelentéseiben találunk adatokat. Az ifjúság lelkiállaga zavartságának okait kutatva, rá kell jönni arra, hogy gonosz kezek kívülről belenyulnak az iskola munkájába s lerombolják azt, amit az nagy nehezen felépített, állapítja meg a budapesti VI. ker. iskola igazgatója. Az anyagi gondok miatt az elégedetlenség nagy s „ezt használják fel jól fizetett orosz kútmérgezők, akiknek alattomos munkája újabban az iskolában is szedi tapasztalatlan áldozatait“, közli a budapesti VII. ker. iskola jelentése. Hogy elvonják a

tanulókat mindenféle veszedelmes társaságtól, — olvassuk tovább — az iskolában komoly studiumok mellett helyet adnak a szórakozásnak is. (Házi versenyeket tartanak, kirándulásokat rendeznek, irodalmi előadásokra járnak stb.) Sőt azt is megteszik erkölcsi hivatásuk tudatában, hogy átlépi az otthonok küszöbét, hogy egészen szorosra fűzzék a viszonyt az iskola és az otthon között.

2. a.) Ahhoz, hogy a kereskedelmi iskola kellő eredményt tudjon az oktatás terén elérni, arra volna szükség, hogy jobb anyagot kapjon s ne a középiskolából kiselejtezett ifjúságot. A helyzet ma ez és egy pár évvel ezelőtt még rosszabb volt, mert még a gyenge anyagból is kevés volt. A jelentésekben több helyen találunk utalást arra, hogy az iskolák kénytelenek voltak nivó tekintetében megalkudni, mert nagyon el voltak néptelenedve. A gyakorló iskola például azt mondja, hogy amikor a tavaly érettségizettek beiratkoztak, az első évfolyam az összes jelentkezők felvétele után sem volt teljes. Ma már inkább lehet szelekciót alkalmazni, de hogy a tanári karokat kötötte a létszámcsökkenés, arra vonatkozólag álljon itt a miskolci női iskola jelentéséből ez a pár sor: „Abból a kényszerű megkötöttségéből, megalkuvásból, ami a tanár munkáját (t. i. azokban az években, amikor nagyon alacsony volt a létszám) befolyásolta, lassankint kiemelkedünk.“ Aztán kezd már — a rossz gazdasági viszonyok s gyenge elhelyezkedési lehetőség ellenére is — a szülők felfogása a kereskedelmi iskolával szemben megváltozni. Nem csak azokat küldik már a kereskedelmibe, akiket a szülők ezzel akarnak megbüntetni, — mint régen — rájöttek ugyanis arra, hogy ez inkább készít az életre, mint a középiskola és a tanítóképző (Budapest, IX. ker. női) és mégis elég selejtes ma is a kereskedelmi iskolába kerülő anyag, amit nagyon sok jelentés panaszol. A nagykanizsai értesítőben azt olvassuk, hogy a beiratkozó tanulók között nagyon sok van, aki logikus gondolkozásra alig képes, a tehetségtelen tanulókról panaszodik a kaposvári is és a veszprémi azt írja, hogy a tanulók közül igen sokat ki kell selejtezni, mert gyöngye képességük. Egy másik helyen a gyenge eredmény indokolásánál azt találjuk, hogy a kereskedelmi iskolák azért nem közelítik meg a középiskolákat, mert a tanulóanyaguk nivója sokkal alacsonyabb amazokénál (Budapest, IX. ker. női). Ebből az látszik, hogy a selejtezés a kereskedelminél még ma sem mehet zavartalanul. A budapesti, VII. ker. iskola igazgatója idevonatkozó jelentésének jó részét ezeknek a jelenségeknek szenteli (nagyon népes az iskolája) s panaszolja, hogy nem igen lehet a szülőket meggyőzni arról, hogy jobb volna, ha a polgári iskolát csak elégséges eredménnyel végzett tanulókat nem erőltetnék a kereskedelmibe, nem kényszerítenék olyan tanulmányokra, amelyekre sem elégséges előkészültségük, sem tehetségük nincs. Ha a szülőt megkérdezik, hogy miért iratja gyermekét ide — mondja — azt válaszolja, hogy nem adhatja inasnak, pedig az ilyen gyermek a végén mégis csak az lesz, miután egy-két évet elveszített — állapítja meg. Azt is felelik a kérdezősködésre, hogy a gyerek gyenge, nem való ipari pályára, megfelelkezve arról, hogy a gyenge, beteges gyermek iskolába sem való. Panaszolja, hogy igen sok az olyan deákja, akinek a kereskedelmi iskola túl nehéz. A szülők nem tudják, hogy a kereskedelmi iskola semmivel sem könnyebb, mint a középiskola, sőt nehezebb s nem való azoknak a gyermekeknek, akik a középiskolát sem bírták. Máshol megint azt olvasuk, hogy „ha a kétségtelenül megállapítható szorgalommal megfelelő erejű tehetség párosulna, a fárasztó tanári munkának szebb eredményét lehetne látni. (Zalaegerszeg.)

b.) Ha a kellő szellemi képesség a tanulóknak megvan, akkor azt kívánna a kereskedelmi iskola, hogy megfelelő előképzettséggel rendelkezzenek, hogy ne kelljen mindent a legelemibb ismeretek tanításával kezdeni. A jelentések a beiratkozó tanulók

nagy részéről megállapítják, hogy előképzettségük igen silány. Így az előbbiekből legszigorúbbnak s egyben legszókimondóbbnak ismert igazgató (Budapest, VII. ker.) azt mondja, hogy a tanulók a nélkül kerülnek hozzá, hogy megtanultak volna tanulni. A német nyelvből például — bár azt előzőleg négy éven keresztül tanulták — jó részük még olvasni sem tud s az előképzettség nem csak a német nyelvből elégtelen. A nyelvtani kategóriák nem-ismerését panaszolja a pestszentlőrinci direktor és a nagykanizsai értesítőben is azt olvassuk, hogy a beiratkozott tanulók között nagyon sok van olyan, aki a boldogulásához szükséges elemi ismeretekkel sem rendelkezik s csaknem ugyanezt állapítja meg a kaposvári iskola igazgatója is.

E néhány adat olyan hiányokra utal, amelyeknek eltüntetése nem a kereskedelmi iskola feladata. Birkózik velük, kínlódik s a kívánt eredményt még sem éri el, bár a próbálkozás mind a négy évfolyamon keresztül tart.

c.) Ezek után még arra kell kielégítő feleletet találnunk, hogy miért nem megfelelő az eredmény még a jólnevelt és jó előképzettségű tanulóknál sem. A fent elmondottakban elég gyakran történt utalás erre a pontra is, az ezután következők legyenek amazoknak kiegészítői.

Egyike az akadályozó tényezőknek — mondják — a hiányos táplálkozás. Azt olvassuk az egri iskola értesítőjében például, hogy a tanuló „a test megkívánta élelmezés hiányában nem tud olyan lendülettel munkálkodni, milyent a nagyterjedelmű tananyag elsajátítása megkívánna“. Ugyanilyen megállapítás szerepelt már előbb a kaposvári iskolánál is.

Akadály a jó előmenetelnek még a gyakori mulasztás, ami különösen a leányiskolákban feltűnő. Erre a körülményre elég sok értesítő utal s megemlíti, hogy néha elegendő a feleléstől való félelem vagy kisebb szervezeti indiszpozíció, hogy napokig otthon maradjanak a tanulók betegség címén, nem számolva azzal, hogy az azon idő alatt mulasztottakat nehezen tudják pótolni. (Budapest IX. ker. női.)

Akadály a jó előmenetelnek az is, hogy a szülők sokszor nagyon sok irányban lefoglalják gyermekeiket. Taníttatják különböző nyelvekre, zongorára, énekre, táncra, magukkal viszik mindenféle előadásra, ami magában véve mind nagyon szép, de a sok iskolai kötelezettség mellett mindennek még a jó tanuló sem tud megfelelni, vagy mindeniket csak félig-meddig végzi el. „Ne kívánjon a szülő gyermekétől olyant, amire nem képes. Sok mindenre meg akarja tanítani s annak a gyermek s az iskola adja meg az árát“ állapítja meg egyik jelentés (Budapest, IX. ker. róm. kat.)

Igen sokszor a mértéktelenül űzött sport veti vissza a tanulót a iskolai studiumaiban. Az egyik jelentés, miután felsorolja az előmenetelbeli hiányokat, nem minden céltartósság nélkül a felsorolás végére ezt a mondatot függeszti: „... de a sportban elsők vagyunk.“ Azt minden tényező elismeri, hogy a tornára szükség van, a sok ülő munka megviseli a szervezetet (Budapest, VII. ker.) és a torna nemcsak ellenállóbbá teszi a testet, de az erkölcsi nevelés szempontjából is nagy a jelentősége, a mellett azonban a testnevelésnek nem lehet más célja, mint a testi képességek harmónikus kiképzése. Az iskolák általában elítélik a szülők azon törekvését, hogy gyermekeiket a tornaórák alól igyekeznek felmentetni (Szeged, női), de a sportbeli túlzásoknak is meg van az erős ellenzéke s bármennyire nem méltányolja a mai kor gyermeke az idősebbek, tapasztaltabbak konzervatívizmusát, erős szavakban talál utat magának a jelentéseken keresztül: „Nem akarunk sem agyatlétákat, sem izomatlétákat nevelni, mert kizárólag az izmok fejlettsége ép oly kevésbé vértelmez fel a

tanulókat az élet küzdelmeire, mint a sápadt otthonülőket mindentudásuk“ (Békés-csaba).

Ezzel a jelentéssel mindjárt át is mehetünk egy másik térre: a túlterhelés kérdésére. Amily sok szó esik erről az iskolában és az iskolán kívül máskor, oly kevéssé emlékeznek meg róla az igazgatói jelentések, mindössze az itt következő megállapításhoz hasonlókat találunk az értesítőkbén. Sokat, sokfélét kell a kereskedelmi iskolában tanulni s a sokoldalúság mellett a tanuláson kívül még sok írásbeli munkát is kell végezni s mindezek sokkal jobban igénybeveszik a fejlődő gyermeket, mint a középiskola egységesebb szempontok alá vonható tárgyai (Budapest, IX. női).

c.) Több kisebb panasz (a férőhely hiánya, a felszerelés elégtelensége stb.) mellett ott találjuk még az eredményes tanulásnak egyik nagy akadályát: a jövő elhelyezkedés reménytelenségének zavaró tudatát. A nagykanizsai igazgató jelentésében megállapítja, hogy „a jövő bizonytalansága a tanulók tetterejét és munkakedvét csökkenti“, amin nem is lehet csodálkozni, „mert hisz az embernek csak ahhoz van kedve, amitől sikereket remél“, folytatja egy másik (Budapest, VII. ker.). Az iskolának figyelmeztetnie kell az ifjúságot a súlyos viszonyokra, de ügyelnie kell arra, hogy optimizmusát ne gyengítse.

Az kétségtelen — amint a jelentések egyöntetűen megállapítják — hogy a fiatal nemzedék elé nagy nehézségek tornyosulnak. Azokat az idősebb generáció már nem igen tudja elhárítani, de segíteni akar neki; olyan jellembeli és tudásbeli készségeket akar vele megszereztetni, amelyeknek birtokában még a mai súlyos viszonyok között is meg tudja az önálló existenciát alapozni. A talizmán, amit az idősebbektől kell átvenni: jellemzilárdság, vallásosság, hazafiság és munkaszeretet. Ők is ezekkel indultak valamikor a küzdelembe s tragikumuk, hogy a mai szomorú időket még sem tudták elhárítani. Vigasztalásuk, hogy jön az erőből duzzadó fiatalság, mint a tavaszi rügyfakadás s testben-lélekbén megerősödve, kiássa sírjából ezt a szegény, már-már egészen eltemetett nemzetet.

Gál Ferenc.

IRODALOM.

Kornis Gyula: Pázmány személyisége. — (Franklin Társulat. Budapest. 1935. 66—11.)

A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójára jelent meg Kornis Gyulának, az ünneplő év rectorának tanulmánya a nagy fundátor személyiségéről. — A velünk született egyéniség és az öntudatosan kialakított személyiség meghatározása után (I.) Pázmány szellemi strukturáját rajzolja meg a szerző. A II.—IX. fejezetben gazdag forrástanulmányok alapján, nagyszerű idézetekkel részletezi Pázmány katolikus és nemzeti értéktudatát, magyar és európai politikáját, emberismeretét meg politikai őszinteségét, szívós akaratát és életbölcse-ségét. Az utolsó fejezet sok szempontú párhuzamot von Richelieu, illetve Bossuet és Pázmány között.

A magyar művelődés tanítóinak öröm olvasni Pázmány gazdag, európai barokk lelkületének mindenben és mindig felénk sugárzó magyarságáról. A török hódoltság kultúrbarbarizmusából biztatatóan ragyog felénk alakja; bár nem illette a „napkirályok“ udvara, csak szegény, elárvult nemzetének féltő, szeretete, mégis